

Κοινωνικά Παραγόμενες Φυσικές Καταστροφές (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα Facebook [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ](#) στις 01/07/16.

Περιεχόμενο

Κοινωνικά Παραγόμενες Φυσικές Καταστροφές

Οι ταυτόχρονες πλημμύρες και ξηρασίες σε όλο του κόσμου προαναγγέλλουν μια νέα ποιότητα της οικολογικής κρίσης. Σε μια διάσταση όσο ποτέ άλλοτε από την αρχή των μετεωρολογικών μετρήσεων πλημμυρίζουν ταυτόχρονα τεράστιες εκτάσεις στην Ευρώπη, στην Αφρική, στην Ασία, στην Βόρεια και Νότια Αμερική. Ακραία δυνατές βροχοπτώσεις, καθιζήσεις και υπερχειλίσεις ποταμών καταστρέφουν την υποδομή ολόκληρων επαρχιών, καταστρέφουν τη σοδιά, προκαλούν το θάνατο χιλιάδων ανθρώπων και κάνουν άνεργους εκατομμύρια ανθρώπους. Σε μερικές περιπτώσεις παραλύει ολόκληρη η οικονομική ζωή. Ακριβώς αντίστροφα και ταυτόχρονα μαστίζονται άλλες περιοχές, συχνά εντός της ίδιας χώρας, από αντίστοιχες καταστροφές που προκαλούνται από ξηρασία.

Σήμερα ακόμη και ένα παιδί γνωρίζει ότι η «ανώτερη δύναμη» που προκαλεί αυτές τις καταστροφές δεν προέρχεται από τον Θεό. ούτε πρόκειται για καθαρά φυσικά φαινόμενα τα οποία δεν έχουν σχέση με τις ανθρώπινες κοινωνίες. Μάλλον έχουμε να κάνουμε με κοινωνικά παραγόμενες αλλαγές της φύσης για τις οποίες οι οικολόγοι μάταια προειδοποιούσαν εδώ και δεκαετίες. Το αποτέλεσμα είναι «κοινωνικές φυσικές καταστροφές» οι οποίες εξαπλώνονται ανεπίστρεπτα. Το πρόβλημα της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στα κοινωνικό-οικονομικά και τα φυσικά προτσές πρέπει προφανώς να μελετηθεί εκ νέου και σε βάθος.

Η κοινωνία έχει μια άλλη ποιότητα απ' ότι η φύση. Αν και δεν υπάρχει σινικό τοίχος ανάμεσα στα όντα, εν τούτοις ο άνθρωπος διαφέρει ουσιαστικά από τα φυτά και τα ζώα, όποια κι αν είναι η ουσία αυτής της διαφοράς και όπου κι αν βρίσκεται το κατώφλι της μετάβασης. Ο Μαρξ είπε ότι αυτό που ξεχωρίζει τον χειρότερο αρχιτέκτονα από την καλύτερη μέλισσα είναι το γεγονός ότι το ανθρώπινο έργο «πρέπει να περάσει πρώτα από το κεφάλι» («Το κεφάλαιο», τόμος 1, σελ. 191), ότι δηλαδή το ίδιο δεν είναι άμεσο φυσικό προτσές αλλά αναδιοργάνωση και μεταμόρφωση της φύσης δια μέσου της συνείδησης που έχει «αποσυνδεθεί» από την άμεση υλική φύση. Μόνο κατ' αυτό τον τρόπο γεννιέται μια σχέση ανάμεσα στη φύση και την κουλτούρα ή στη φύση και την κοινωνία. Αυτή η σχέση εμπεριέχει μια ένταση, μια αντίθεση η οποία μπορεί να εκδηλωθεί και να εκφορτωθεί καταστροφικά, πράγμα που είναι λογικό: εφόσον τα κοινωνικά και τα φυσικά προτσές δεν είναι ταυτόσημα μπορούν να συγκρουστούν.

Κανένας άνθρωπος δεν μπορεί απλά «να ζει σε αρμονία με τη φύση» όπως το επαγγέλλεται η ιδεολογία των οικολόγων. Διαφορετικά θα ήταν ο ίδιος απλή φύση δηλαδή ένα ζώο. Η κοινωνία δεν είναι άμεσα φύση αλλά – από αυτή την άποψη – το αποτέλεσμα, το προϊόν του «προτσές ανταλλαγής

της ύλης ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση» (Μαρξ: «Το κεφάλαιο», τόμος 1, σελ. 190) δηλαδή αναδιοργάνωση και «καλλιέργεια» της φύσης. Για να μην οδηγεί αυτό το προτσές σε καταστροφικές διαταράξεις είναι αναγκαίο μια λογική, με φρόνηση οργάνωση της κοινωνίας. Λογική οργάνωση της κοινωνίας σημαίνει, από αυτή την άποψη, μια ορθή αντανάκλαση (ερμηνεία) των φυσικών συναφειών στη συνείδηση και μια αντίστοιχη συμπεριφορά κατά την κοινωνική αναδιοργάνωση της φύσης δηλαδή κατά το «προτσές ανταλλαγής της ύλης ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση», η οποία θα αποφεύγει την χωρίς νόημα καταχρηστική εκμετάλλευση της με καταστροφικά κατά κανόνα, επακόλουθα.

Μια λογική οργάνωση της κοινωνίας δεν μπορεί όμως να αφορά μόνο το «προτσές ανταλλαγής της ύλης ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση». Η λογική είναι αδιαίρετη. Χωρίς μια λογική οργάνωση της κοινωνικής τάξης – αυτό σημαίνει μια σχέση ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας που να ικανοποιεί τις κοινωνικές ανάγκες – δεν μπορεί να υπάρξει καμιά λογική, νούσιμη αναδιοργάνωση της φύσης. Η «κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο» και η τυφλή παράλογη και καταστροφική «κυριαρχία πάνω στη φύση» προϋποτίθενται αμοιβαία. Έτσι όλες οι μέχρι τώρα κοινωνίες πρέπει να θεωρούνται παράλογες διότι δεν μπόρεσαν να αποφύγουν τον παραλογισμό της κυριαρχίας. Αμοιβαία προϋποτίθενται επίσης οι κοινωνικές καταστροφές όπως οι πόλεμοι, οι λιμοί κλπ και η καταστροφή της φύσης. Η κυριαρχία είναι πάντοτε καταστροφική. Ήδη στις προκαπιταλιστικές αγροτικές κοινωνίες ήταν γνωστό και παραδεκτό ότι κάποιες φυσικές καταστροφές προέρχονται άμεσα ή έμμεσα από τις σχέσεις κυριαρχίας και υποδούλωσης στο επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων. Η αποψίλωση των κάποτε δασωδών ακτών της Μεσογείου ήταν ένα αποτέλεσμα της αδιάκριτης και απερισκεπτης κατανάλωσης του ξύλου από τις δυνάμεις της αρχαιότητας κυρίως από την ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Ένα μεγάλο ρόλο έπαιξε η ναυπήγηση πολεμικών στόλων. Αυτή όμως η καταστροφή της φύσης περιοριζόταν σε μεμονωμένες πλευρές της βιόσφαιρας, δεν πήρε κανένα συστηματικό και εκτεταμένο χαρακτήρα. Μόνο ο καπιταλισμός αποδέσμευσε μια δυναμική η οποία έγινε γενικά απειλή για την ζωή πάνω στη γη και προκαλεί «κοινωνικές φυσικές καταστροφές» σε μεγάλη κλίμακα. και μάλιστα με όλο και μεγαλύτερη ορμή και ένταση όσο περισσότερο αναπτύσσετο η καπιταλιστική κοινωνία σε ένα πλανητικό συνολικό σύστημα.

Θα ήταν πολύ επιπόλαιο και αφελές να καταστήσουμε την τεχνολογία αυτή καθεαυτή υπεύθυνη για την δυναμική της σημερινής καταστροφής της φύσης. Ασφαλώς είναι τα τεχνικά μέσα που επεμβαίνουν άμεσα ή έμμεσα στις φυσικές συνάψεις. Αυτά όμως τα μέσα δεν είναι αυτόνομα και αυθύπαρκτα. είναι αποτέλεσμα και προϊόν μιας συγκεκριμένης μορφής της κοινωνικής οργάνωσης η οποία καθορίζει τόσο τις κοινωνικές σχέσεις όσο επίσης το «προτσές ανταλλαγής της ύλης ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση». Το σύγχρονο καπιταλιστικό εμπορευματοπαραγωγό σύστημα το οποίο βασίζεται πάνω στην αξιοποίηση του χρηματικού κεφαλαίου ως αυτοσκοπός, ξεσκεπάζεται ως παράλογο με διπλό τρόπο: τόσο πάνω στο μακρο-επίπεδο της εθνικής και παγκόσμιας οικονομίας όσο επίσης πάνω στο μικρο-επίπεδο της επιχειρηματικότητας.

Το μακρο-επίπεδο δηλαδή το κοινωνικό σύνολο όλων των προτσές της αξιοποίησης και της αγοράς προκαλεί τον εξαναγκασμό για μια διαρκή αύξηση (μεγέθυνση) της μάζας της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου. Αυτό οδηγεί την παραγωγή και τον τρόπο ζωής στο να παίρνουν μορφές και περιεχόμενα που δεν συμφωνούν ούτε με τις κοινωνικές ανάγκες ούτε με την λογική των φυσικών συναφειών. (Ιδιωτικά αυτοκίνητα, καταστροφή της υπαίθρου με αυτοκινητοδρόμους, γέφυρες, σήραγγες, πόλεις-τέρατα, μαζικός τουρισμός κλπ). Στο μικρό-επίπεδο των επιχειρήσεων ο εξαναγκασμός για διαρκή ανάπτυξη και ανταγωνισμό οδηγεί σε μια πολιτική της «μείωσης των κόστων» με κάθε τίμημα, αδιάφορα αν το περιεχόμενο της παραγωγής έχει νόημα ή είναι καταστροφικό. Όμως τα κόστη, στο μεγαλύτερο μέρος του, δεν μειώνονται αντικειμενικά αλλά «μετακυλίνουνται» και «αποθηκεύονται» έξω: πάνω στη συνολική κοινωνία, πάνω στη φύση, πάνω στο μέλλον. Αυτή η «εξωτερίκευση» των κόστων εμφανίζεται από τη μια πλευρά ως ανεργία και φτώχεια, από την άλλη πλευρά ως ρύπανση της ατμόσφαιρας και του νερού, ως διάβρωση του εδάφους, ως

αποδιοργάνωση και αποδόμηση των κλιματικών συνθηκών κλπ.

Οι καταστροφικές επιδράσεις αυτού του παράλογου τρόπου παραγωγής πάνω στο κλίμα και την βίωση φαίνονται αρχικά να είναι απλά μόνο ένα θεωρητικό ζήτημα διότι εκδηλωνόταν σε πλανητικό επίπεδο, μόνο σε μακρές χρονικές περιόδους. Αυτό το προτσές καταστροφής προετοιμάστηκε στους δύο αιώνες της βιομηχανοποίησης, επιταχύνθηκε με την ανάπτυξη της παγκόσμιας αγοράς μετά το 1945 και οδηγήθηκε στην κορύφωση του στην εποχή της παγκοσμιοποίησης των τελευταίων δύο-τριών δεκαετιών. Οι όλο και πιο συχνά επαναλαμβανόμενες καταστροφικές πλημμύρες και ξηρασίες, οι οποίες εξαπλώνονται σε όλο και περισσότερες περιοχές του κόσμου προαναγγέλλουν το απόλυτο οικολογικό όριο αυτού του τρόπου παραγωγής το ίδιο όπως η αυξανόμενη παγκόσμια μαζική ανεργία και η μαζική φτώχεια σηματοδοτούν το απόλυτο κοινωνικό-οικονομικό όριο του.

Οι πλημμύρες και οι ξηρασίες μπορούν να ερμηνευτούν με ακρίβεια ως αποτέλεσμα της καταστροφικής λογικής της παγκόσμιας αγοράς και της επιχειρηματικότητας. Στην ηπειρωτική και διηπειρωτική κλίμακα οι αφύσικα ακραίες κακοκαιρίες και βροχοπτώσεις, όπως επίσης αντίστροφα η αφύσικα ακραία λειψυδρία προκαλούνται από τις κλιματικές αλλαγές οι οποίες με τη σειρά τους είναι αποτέλεσμα της ανεμπόδιστης εκπομπής των λεγόμενων αερίων του θερμοκηπίου (διοξείδιο του άνθρακα) από τις επιχειρήσεις. Αυτά τα αέρια από τα οποία θερμαίνεται τεχνητά η γήινη ατμόσφαιρα, απελευθερώνονται κατά την παραγωγή σχεδόν όλων των σημαντικών βιομηχανικών εμπορευμάτων, παρ' όλο που θα μπορούσαν να υπάρχουν άλλες τεχνικές δυνατότητες. Σε μικρότερη περιφερειακή κλίμακα είναι μια σειρά από επιχειρηματικές επεμβάσεις στη φύση που γίνονται αιτία καταστροφικών πλημμύρων μεγάλων περιοχών: π.χ. η μετατροπή των ποταμών σε πλωτούς πράγμα που εμποδίζει την ομαλή ροή και απορρόφηση του νερού.

Οι οικολόγοι ναι μεν έχουν αναδείξει κάποιες από αυτές τις συνάψεις και προειδοποιούσαν για τις καταστροφές που τώρα είναι πραγματικότητα. Όμως απέφευγαν πάντοτε να αμφισβητήσουν την οικονομική αρχή ως τέτοια που τις προκαλεί. Όλοι παραμένουν αγκιστρωμένοι πάνω στις «αιώνιες» αρχές του καπιταλισμού. Δεν ήθελαν ποτέ να είναι κάτι άλλο εκτός από ένα είδος "Lobby της φύσης" μέσα στα πλαίσια ακριβώς της λογικής από την οποία καταστρέφεται η βίωση. Αγνοούν τον χαρακτήρα της αφηρημένης αρχής της αξιοποίησης και της ανάπτυξης, η οποία δεν έχει καμιά ευαισθησία για υλικές, οικονομικές και κοινωνικές ποιότητες και γι αυτό είναι εντελώς ανίκανη να τις λάβει υπόψη.

Αφού η ουσία της επιχειρηματικότητας συνίσταται ακριβώς στο να «εξωτερικεύει» συστηματικά τα κόστη τα οποία τελικά δεν μπορούν πλέον να πληρωθούν από καμιά αρμόδια αρχή. Αν σταματούσε να το κάνει δεν θα ήταν καμιά επιχειρηματικότητα πλέον, και οι κοινωνικοί πόροι για το «προτσές ανταλλαγής της όλης ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση» θα έπρεπε να οργανωθούν με μια ποιοτικά άλλη μορφή. Το να αρνηθεί η επιχειρηματικότητα η ίδια την δική της αρχή είναι μια αυταπάτη. Ο λύκος δεν γίνεται φυτοφάγος, ούτε ο καπιταλισμός μετατρέπεται σε όμιλο για την προστασία της φύσης και της φιλανθρωπίας.

Έτσι από την στιγμή που η οικονομία της αγοράς γίνεται βασικά αποδεκτή ως η μόνη γενική και αιώνια μορφή της αναπαραγωγής της κοινωνίας, μετατρέπεται αυτόματα - χωρίς να το θέλεις, χωρίς να το καταλαβαίνεις και να το συνειδητοποιείς - σε ένα αντικειμενικό συνεργό και σύνεργο του κεφαλαίου το οποίο έχει την εντύπωση και την πίστη ότι συμβάλλει στην «ευτυχία» της ανθρωπότητας. Οι οικολόγοι και οι φιλάνθρωποι επιδιώκουν απλώς - χωρίς βέβαια να τα καταφέρνουν - αυτή η πειθάρχηση προς το ξένο Θεό της «αφηρημένης εργασίας» και του χρήματος, να γίνεται με ένα τρόπο φιλικότερο προς τον άνθρωπο. Επεξεργάζονται την οικολογική κρίση ως ένα ηθικό "face lifting", του καπιταλισμού.

Σαν κατακλείδα: γίνεται όλο και πιο ξεκάθαρο ότι η οικονομική κρίση και οι οικολογικές καταστροφές διασταυρώνονται και διχτυώνονται σε μια μοναδική συνολική καταστροφή.

Γενάρης 2008

—

Σημειώσεις

1. Όλα τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τους τρεις τόμους του *Κεφαλαίου* και τις *Θεωρίες για την Υπεραξία* είναι από τις σχετικές εκδόσεις της Σύγχρονης Εποχής. Τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τα *Grundrisse* είναι από την Γερμανική Έκδοση των Απάντων των Μαρξ-Ένγκελς, τόμος 42. (Dietz Verlag Berlin, 1983). Στα σχετικά αποσπάσματα σημειώνονται στην παρένθεση όπου έγινε κατορθωτό, οι αντίστοιχες σελίδες της Ελληνικής Έκδοσης των *Grundrisse* του Στοχαστή.
2. Όλα τα κείμενα αντλούν ιδέες από το έργο της Γερμανικής Θεωρητικής Σχολής της Κριτικής της Αξίας (*Wertkritik*) όπως έχει δημοσιευτεί στα περιοδικά *Krisis* και *Exit!* και στα βιβλία των Robert Kurz, Norbert Trenkle, Ernst Lohoff και άλλων. Στις περιπτώσεις που γίνεται ελεύθερη μετάφραση άρθρων αυτό δηλώνεται από την αναφορά στον τίτλο «*σύμφωνα με τον Robert Kurz*».

[Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ \(ιστοσελίδα\)](#), [Ηλεκτρονικά Άρθρα](#), [Δεκαετία 2010-2019](#), [2016](#), [Απροσδιόριστη Τοποθεσία](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - **Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο**
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

<https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:metonmarx:nature>

Last update: **2025/09/18 10:37**

